

HOGY SZEDJÜNK HELYESEN ÁRJEGYZÉKET?

E fajta nyomtatványaink elkészítése ma már nem tartozik az egyszerűbb munkák közé, mivel a legtöbb esetben maga a megrendelő is megköveteli, hogy árjegyzékének mind külseje, mind pedig belső tartalma szép és izléses legyen, hogy cégének minél több vevőt, megrendelőt szerezzen és jó reklámot csináljon. Ugy ez a körülmény, mint a nyomdászat mai modern tehnikája az árjegyzékek elkészítését szedés és nyomtatás tekintetében magasabb színvonalra emelte. Nem szabad többé megelégednünk a régi módi, közönséges munkával; viszont túlhalmozni vagy felcicomázni mindenféle oktalán, vagy talán az árjegyzék tartalmával és jellegével éppen ellenkező díszítményekkel sem szabad.

Az árjegyzék készítésekor igen fontos szerepe van az alak helyes megválasztásának. Vegyünk például egy sok ábrával ellátott árjegyzéket, amelyet hosszúkás keskeny alakban akarunk elkészíteni. Ilyenkor első sorban azt nézzük meg, hogy a klisék terjedelme, illetve szélessége milyen. Ha a klisék általában olyan szélesek, hogy a klisé jobb és bal oldalán a papírosra alig marad margó, akkor okvetlenül térjünk el a hosszúkás alaktól, s válasszunk mást. S ha a rendelő e miatt akadékoskodik, igyekezzünk őt az ilyen árjegyzék rossz benyomásáról egy próbalevonat bemutatásával meggyőzni. Nemcsak hogy nem szép, hanem határozottan rossz az olyan munka, ha például keskeny alakú papírosra széles kliséket alkalmazunk, s ha a szedést is olyan szélesre szedjük, mint a klisék szélessége. (A klisék szélességén magát a képet kell értenünk, nem pedig a klisé fáját, amelyre fel van szögezve.) Sok esetben alig fér a papírosra, a könyvkötő is levág még a fűzés után az árjegyzék széléről; így pedig akármilyen gonddal van nyomtatva, bármilyen finom legyen a papíros, s a szedés lehet a legstilszerűbb és kifogástalan: az árjegyzék senkinek sem fog tetszeni; izléstelen, nehézkes lesz az egész munka, azért, mert a papíros nem jutott kellő érvényre. Ha pedig a szedést a papíros keskeny alakjához mérten helyes szélességre vagyis a kliséknél keskenyebb méretben szedjük, akkor sem nyerünk tetszetős képet, mivel a klisék két oldalt kiállva, roppant szembántóan fognak hatni. Ilyenkor úgy tetszik, mintha a szöveg nem is tartozna a kliséhez. Még rosszabb, ha az oldalak ilyenkor kerettel vannak körülvéve; ilyenkor megtörténik, hogy a keret egészen hozzátapad az ábrához, máskor pedig meg kell törnünk azt. Sokszor papírosmegtakarítás miatt

jönnek ily izléstelen árjegyzékek forgalomba, amit elkerülhetünk azzal, hogy a megrendelőt igyekszünk ekkor más, jobban megfelelő alak megválasztására rábírni. Az említettekben is kitűnik már, hogy az árjegyzék szedése nagyon is megköveteli az alak és papiros helyes megválasztását, valamint a stilszerűséggel párosult finom izlést. E nélkül szépet alkotni nemcsak mesterszedést, de még — árjegyzéket sem lehet. Mert minden tekintetben megfelelő árjegyzéket készíteni is mesteri munka.

Ha az árjegyzék alakját meghatároztuk, első munkánk annak lehetőleg pontos kiszámítása, hogy hány oldal terjedelmű lesz. Különösen fontos ez akkor, ha az oldalak száma meg van határozva, mert csak így fogjuk megtudni, hogy a szöveget milyen nagyságú betűkből szedjük, s elkerüljük azt, hogy vagy nagyon össze kell szorítanunk a szedést, vagy pedig túlságosan tágitani. Hogy az árjegyzék oldalai be legyenek-kerítve vagy nem, erre szabályt hozni nem lehet. Sokszor maga a megrendelő követeli a keretet, másoknak meg az egyszerű, keret nélküli szedés tetszik. Mint minden izléssel elkészült nyomtatványnál, úgy az árjegyzék szedésénél is a kellő margóra, a címsorok, ábrák — ha ilyenek is előfordulnak — helyes beosztására nagy gondot kell fordítani. A címsorok szedésénél igyekezzünk a stilszerűséget betartani, mely ma már minden valamirevaló nyomtatványnak a legelső feltétele. A címsorok különféle betűfajból való szedésével elérhetjük azt, hogy betűmintát mutatunk be, de az árjegyzék el lesz csúfítva a sok — választékos sorral. Előfordul azonban sokszor, hogy némely cikk megnevezését feltűnőbbé kell tennünk, ilyenkor mindig ahhoz a betűfajhoz tartozó betűket használjunk, amilyenből maga a szedés van. Például közönséges mediaevalis betűkhöz mediaevalis jellegű díszbetűt, míg az ujabbfajta római betűfajhoz már kövérebb és modernebb címbetűket használhatunk. Francia vagy angol antiqua vágású betűk közé bizony semmiképpen sem illik a mediaevalis vágású címbetű, itt sokkal helyénvalóbb az antiqua vagy groteszk jellegű kiemelő betűk használata. Ami pedig az árnyékolt vagy kétszínű betűk használatát illeti, ezek alkalmazása is ugyancsak a stilszerűségnek és a jó izlésnek van alávetve.

Az árjegyzék címei éppen úgy feloszthatók fokozatokra, mint például valamely tudományos munkánál. Ebben is előfordulnak sokszor sorozatok, osztályok, fajták, nagyságok s több efélék. Ilyenkor felosztjuk a címeket annyifélére, ahányféle egy cikknél leginkább előfordul. Például fő-, al-, osztály- és fajtacímekre. Természetes, hogy a főcímeket mind egyforma betűfajból kell szedni, s így tovább a többi címsorokat is.

Cukorkák.

Szalmiák-szeletkék.

Színesek.

(Rossz szedés.)

Cukorkák.

Szalmiák-szeletkék.

Színesek.

(Jó szedés.)

Kerettel vagy díszítéssel ellátott árjegyzék szedésekor igen tág tere van a szedőnek ahhoz, hogy jó izlését és szaktudását érvényre juttassa. A keret helyes megválasztása, nem nehézkes és mégis izléses összeállításra igen nagy gondot igényel. Ha ilyen árjegyzék csak egy színben nyomódik, ügyelnünk kell arra, hogy a keret nehézsége vagy

vastagsága ne essen a szöveg rovására. Sohase feledjük el azt, hogy akár egészen kerítjük be az árjegyzék oldalait, akár csak részben (alul vagy felül), a keret vagy dísz csak segítő eszköz az árjegyzék tetszősebbé tételére és sohasem szabad annak a belső szedés rovására előtérbe nyomulnia. Két vagy több színben nyomódó árjegyzékeknel már könnyebben lehet azt megoldani, mivel ilyen esetben a keretet vagy díszítést mindig gyengébb színben nyomtatjuk. Mi sem természetesebb, hogy ilyenkor a színek helyes megválasztására is ügyelnünk kell, különben az egész munka elveszti értékét.

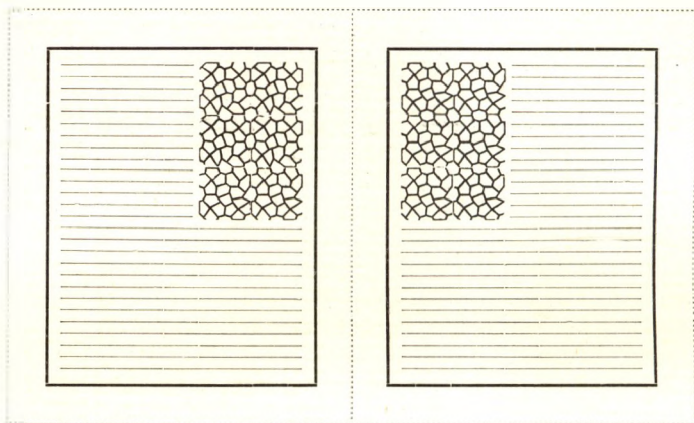
Az árjegyzékek oldalai rendszeresen az illető cég címével szoktak ellátva lenni; néha felül, néha alul, sokszor mindkét helyen. Már most, ha egészen bekerített szedésről van szó, akkor ezeket a sorokat is a keretbe foglaljuk bele, mivel először azok is az árjegyzékhez tartoznak, másodsor pedig sokkal jobb hatást érünk el, mintha a kereten kívül, szinte elhagyottan állítjuk oda. Ha még az oldal alján alkalmazzuk így, tűrhető és néha indokolt, felül azonban semmi esetre sem jó. Akár felül, akár alul, vagy mindkét helyen alkalmazzuk az ilyen sorokat, sohasem szabad azokat a kerethez igen közel szedni.

Az árjegyzékben előforduló cikkek árait többféleképpen szedhetjük. Sok esetben maga a megrendelő kívánja, hogy azok kövőbb számokkal és táblázatosan legyenek szedve, sokszor megfelel az egyszerű oszlopos szedés is, közönséges számokkal. Több időt vesz ugyan igénybe a táblázatos, tehát vonalakkal határolt szedés, de nemcsak, hogy célszerűbb az olvasónak, hanem az árjegyzék külső alakjára nézve is szebb. A sorok kipontozására ma már leginkább a háromvonalas (---) négyzet-pontot használják. Ha széles méretű sorokról van szó, akkor egész négyzetet, ha pedig keskeny méretre szedünk, akkor elég ha fél négyzetet teszünk a pontok közé. Egész négyzetes szedésnél a pontok cserélendők.

A mai modern irányú szedésnél már nem igen használunk egész keretet az oldalak bekerítésére; kivétel, ha az illető megrendelőt ebbeli kívánságától nem lehet eltéríteni. S bizony nemcsak célszerűbb, hanem helyes ízléssel és jól megválasztott díszítésekkel így szebb is az árjegyzék. Mert ha a szedő jól meg tudja válogatni a betűfajhoz illő körzet-darabokat vagy díszítményeket, vagyis a stílszerűség helyes érzékével bír: akkor igen sokszor sokkal szebb szedést tud előállítani könnyebb munkával, mint bármilyen fáradságosan összeállított keretdíszsel. Hiszen az egészen bekerített oldalaknál is sokkal szebb külsőt nyerünk valamilyen egyszerűbb vonalas kerettel, mint más díszítménnyel.

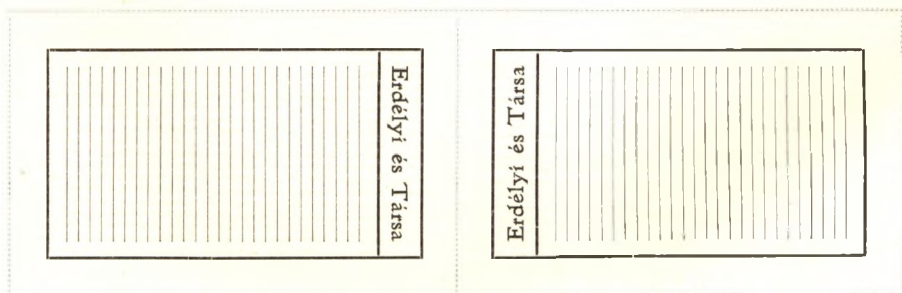
Ha felül vagy alul sordíszítményt (lécet) alkalmazunk, mindig össze kell egyeztetnünk a díszítményt a felette vagy alatta lévő sorral, hogy azok egymás jellegének megfelelőjenek. Vékony vágású betűkhöz nem szabad kövér, s viszont kövér betűkhöz nem szabad halvány díszítést szedni. Ilyen példát sokat lehetne bemutatni. A gyakorlatban azonban szebbnél szebb összeállítást lehet csinálni, ha a stílszerűséget és finom ízlést tartjuk szem előtt. Ábrákkal ellátott árjegyzékeknel az ábrák helyes elhelyezése, a szöveg hozzáillesztése különös gondot igényel. Az ábra mindig a szedés közepére állítandó; ha kisebb ábrák fordulnak elő, s ezeket a szedés oldalán helyezzük el, akkor szebb, ha mindig a szedés amaz oldalára tesszük, amelyre a lapszám esik. Vannak ugyan esetek, mikor két egymással szemben fekvő oldalon egy és ugyanazon,

vagy hasonló tárgyat mutató ábrát éppen ellenkezőleg alkalmazzuk. Ezt azonban szabályul tenni nem lehet, mivel ez csakis megokolt esetekben alkalmazható. Leginkább akkor, ha a két egymás mellett fekvő oldalon lévő szedés folytatólagos s egyféle tárgyról szól, vagy együvé tartozik.

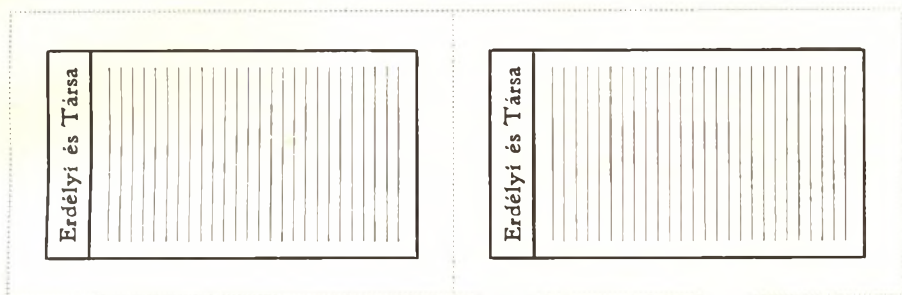

A szedés közepére állított ábráknál, ha azok képe nem éppen olyan széles, mint az alja, úgy érte, hogy felül üres részek is vannak, mindig az ábra vagyis a rajz veendő mértékül. Az árnyékolás, vagy egyes kiálló vékonyabb részek nem vétetnek figyelembe. Előfordul azonban, hogy néha csak egy-két olyan széles ábra fordul elő az árjegyzékben, amely szélesebb, mint a szöveg és nem akarjuk, vagy maga a dolog természete nem engedi, hogy azokat fektetve, vagyis az oldal hosszában helyezzük el, akkor ilyenkor kivételt kell tennünk, még abban az esetben is, ha az oldalak kerettel vannak ellátva. Ilyenkor a szedésnek vagy az egyik, vagy mindkét oldalán meg kell szakítanunk a keretet, ami bizony a szépség rovására esik. Néha azonban ezt elkerülni a legjobb akaratval sem lehet. Azért csak igen ritka esetekben szabad ilyesminek előfordulnia; amennyire lehet kerülni kell.

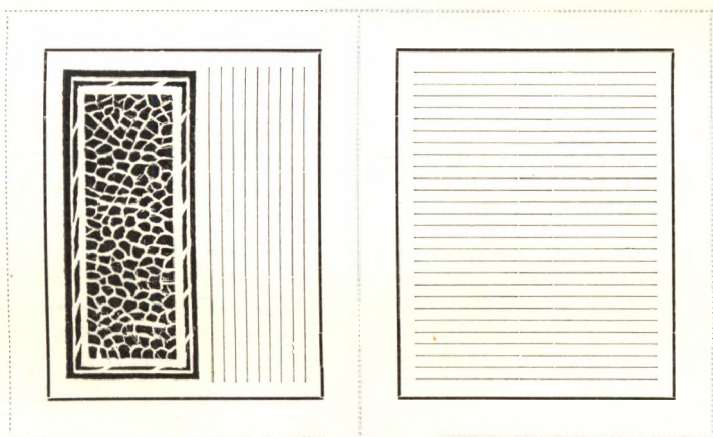
Meg kell még a fektetett oldalakról is emlékeznünk, mert ezek elhelyezése sok vita tárgyát képezi még ma is. Az eddigi rendes szokás az volt, hogy az ilyen oldalakat a szöveg alsó részével kifelé állítottuk, vagyis az oldal felső része mindig a kötésbe esett:

Eme régi szokást, mely a könyv ide-oda forgatása miatt bizony nehézkes, mert egyszer jobbra, egyszer meg balra kell fordítanunk a könyvet, egész bátran mellőzhetjük. Sokkal célszerűbb és áttekinthetőbb oldalakat kapunk, ha az alant bemutatott példát követjük:

Már most, ha nem két egymással szemben lévő fektetett oldalról van szó, hanem csak egyről, akkor is jobb a könyv vagy füzet forgatásának megkönnyítése végett az itt bemutatott mintát követni:

Gyakori eset, hogy a megrendelő már oly kéziratot ad szedésbe, amelyen az ábrák és szövegrészek az ő ízlése és kívánsága szerint vannak elhelyezve. Ilyenkor részben könnyebb, részben pedig sokszor nehezebb munkája van az árjegyzék szedőjének. Meg kell tudnia felelni a megrendelő intencióinak, de nyomdász-technikailag is stilszerű és tetszetős munkát is kell készítenie.

A szedés alakjának, a papiros színének, minőségének helyes megválasztását csak akkor fogjuk sikerrel eltalálni, ha az egész kéziratot szedés előtt jól átnézzük és egy-egy oldalról nyers vázlatot készítünk magunknak. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk az árjegyzék minemőségét sem. Mert amint például egy kertészeti vagy gyümölcs-árú-árjegyzéknél díszítésképpen joggal alkalmazhatunk virágot vagy növényzetet ábrázoló gyengéd díszítményt: de hibát követünk el,

ha ilyesmit például egy vasárús vagy zsiradékárús cég árjegyzékénél alkalmazunk. Más az, ha lakatos- vagy asztalosárú-árjegyzéket kell szednünk, mint ha például férfi- vagy női divatárú-, vagy piperecikkek árjegyzékéről van szó. S eme szabályt nemcsak a díszítmények, hanem a betűk, különösen a címsorok használatánál is figyelembe kell venni. Igen fontos, úgyszólván döntő szerepe van még az árjegyzék külső boríték címlapjának is. Feltűnőnek, izléselesnek kell lennie, s a belső tartalmat kell hogy érvényre juttassa. De nem szabad itt sem a stílszerűségtől eltérni. Például, ha belső szöveg római betűfajból van szedve, akkor a külső címlapon lévő sorokat is ebből a fajtából kell szedni. Természetes, hogy a papiros színét is figyelembe kell vennünk. Világos vagy halvány színű papíron lehet gyengébb vágású betűket használni, de már sötét vagy erős színű papíron alig fogjuk azokat látni.

A magyar nyomdászok technikája különben ma már e tekintetben is annyira fejlődött, hogy a finom izlés és stílszerűség úgyszólván minden téren mintegy törvényté vált.

Egy-egy ügyesen alkalmazott ábra vagy dombornyomat oly szépen és mégis feltűnően szimbolizálhatja az árjegyzék belső tartalmát, hogy az, aki kezébe veszi, nem dobja azt el, hanem megőrzi, mint valami értékes könyvet. Szakunk ez ágában is annyira fejlődött, hogy ma már szebbnél-szebb árjegyzéket igyekeznek kiadni a kereskedő és nyomdász egyaránt. A kereskedő azért, hogy árucikkeit minél jobban eladhassa és cége ismert legyen, a nyomdász meg azért, hogy munkája minden tekintetben kifogástalan és mintaszerű legyen!

Az elmondottakban csak a füzetes vagyis nagyobb terjedelmű, könyvalakban megjelenő árjegyzékekről lévén szó, mivel a kisebb, alig néhány oldalra terjedő árjegyzékek szedése kisebb terjedelműk folytán nem ad annyi alkalmat a szedés sokféleségének megismerésére.

Az árjegyzékekhez szükséges klisék elkészíttetését gyakran a könyvnyomtatóra bizzák; vagy ha ezt nem is teszik: tanácsot kérnek tőle a dologra vonatkozólag. Ilyenkor nagyon megfontoltan kell eljárunk. Ha olyan klisékről van szó, amelyeken a hirdetett árucikkek minden aprólékosságát föl kell tüntetni, s esetleg az anyag minőségének is kifejezetten meg kell rajtok látszania: leghelyesebb, ha fametszővel csináltatjuk meg valamennyi kliséjét. Az autotípia is jó szolgálatot tehet.

Sok mindent lehetne még az árjegyzékek szedéséről felemlíteni, azonban egy cikk kerete igen kevés ahhoz; jobban megismerjük a szedés minden előnyeit és nehézségeit munka közben, amikor számtalan új meg új alakulás és akadály áll eléink, amelyet kellően és helyesen meg kell oldanunk. A fősorolt néhány példa csak szerény útmutatás akar lenni a mesterségüket szerető és a modern korrallal haladni kívánó szaktársak részére. Mert a nyomdászattal is úgy vagyunk, mint az iskolában a könyvből megtanult leckével; ha azt, amit megtanultuk s könyv nélkül elmondani is tudunk, az életben nem használhatjuk

fel: hiába voltunk kitünő tanulók. Szakunknál is csak a gyakorlati tanulásnak van meg az igazi értéke, a többi csak segédeszköz legyen arra, hogy magunkat abban fejlesszük és műveljük. Fő célunk csak a nyomdászati technikái fejlesztése legyen.

Stalla Márton.

